
L'evolució de l'esport a Sabadell al segle XX

Joan Pérez i Ventayol

El desvetllament de l'esport a Sabadell s'ha de situar dins les pautes de comportament que es troben en l'origen de l'esport a Catalunya. La influència d'esports vinguts d'altres països amb ciutadans que els practiquen o naturals que hi viatgen i els introdueixen, en aquest cas, a Sabadell, enceta un procés que serà paral·lel a l'extensió cap a quasi tots els sectors de la societat i cap a la diversificació de les seves pràctiques. La iniciativa de la societat civil per crear entitats, promoure competicions i organitzar esdeveniments, que popularitzen l'esport fins a convertir-lo en un fet social de primer ordre en la vida de moltes persones, tant en el vessant competitiu com d'espectacle, es veurà alterada per la Guerra Civil i comportarà l'absoluta intromissió de les noves autoritats en l'esport. La implicació del consistori en l'activitat esportiva local no evitarà que a poc a poc hi hagi, altra vegada, la voluntat i l'esforç d'entitats i persones per tornar a oferir l'esport com a forma de sociabilitat i d'activitat normalitzada, tal com s'ha establert i es percep avui en dia.

L'evolució de l'esport a Sabadell al segle XX

El desenvolupament de l'esport modern a Sabadell en el tombant del segle XX certifica l'evolució que la pràctica del lleure experimentà en una societat en ple creixement industrial i demogràfic. En efecte, i tal com succeí originalment a l'Anglaterra industrial, la modernitat, el sentit de progressió i de racionalització, i l'afany per la precisió i la superació van configurar una nova visió i tipologia d'activitat física que no tenia res a veure amb els orígens grecs de l'esport clàssic i que estava cridada a convertir-se en un dels fenòmens socials més importants del nou segle.

Evidentment, l'esport com a pràctica habitual i quotidiana, tant en la forma de competició com en la d'espectacle, es va establir al llarg del nou-cents amb una significació pròpia adaptada a cada realitat i amb unes pautes que, si bé són més o menys genèriques i generals a Catalunya, es difuminen i mostren un caràcter singular quan ens aproximem al nivell local.

L'activitat física no era, òbviament, aliena als esforços laborals o d'entreteniment dels ciutadans sabadellencs del final del segle XIX, però els primers establiments i reglamentacions esportius lligats a la idea de civilització, racionalització i creixement material, procés anomenat *d'esportivització*,¹ adquiriren a Catalunya, en general, i a Sabadell en concret, una característica comuna: foren el resultat de la tasca de propaganda i d'importació que realitzaren o bé ciutadans estrangers o bé sabadellencs que havien residit fora del país, a França i Anglaterra especialment. Aquesta primera penetració, que es configurà al voltant d'un entorn cultivat i elitista, impermeable inicialment als sectors populars, ràpidament, tal com ho ha descrit Josep Costajussà i Oliver, reeixí entre una bona part de ciutadans, i l'afició, al cap de poc temps, va créixer d'una manera espectacular a redós del futbol, el ciclisme, la natació i la boxa. La proliferació d'entitats esportives, la diversificació en l'oferta d'esports i una certa millora en les condicions de vida i de treball de molts treballadors van popularitzar d'una manera definitiva la pràctica de l'esport, que es va massificar. Fins a 1936, com diu Costa-

jussà, fou «l'etapa de creació de bases [que] podríem resumir-la així: en ple auge, amb un recolzament fèrtil per part de joves practicants i aficionats, la roda corria i ampliava el cercle». Després de la guerra, la ideologia del franquisme va pretendre que l'esport fos un element per inculcar els valors del nou règim, especialment entre la joventut, amb una estructura fortament jerarquitzada. L'Església, al seu torn, acostà la seva pràctica a molts ciutadans, tot i la càrrega ideològica amb què també la impregnava. Finalment, les entitats es van desempallegar d'aquesta tutela, les diferents modalitats esportives van eixamplar la seva base i l'esport es va convertir, com avui dia, en un fenomen social, la transcendència del qual queda palesa en l'espai que ocupa en el temps d'oci de moltíssima gent.

15

El procés d'esportivització: la màquina i el reglament, 1886-1914

Com va ocórrer en altres poblacions, la presència de persones de fora del país o de ciutadans de Sabadell que havien tingut contacte amb altres països europeus va ser decisiva per a la difusió d'una nova forma d'oci que permetia imbricar la pràctica esportiva amb el joc. És d'aquesta manera com, per primera vegada a la ciutat, un divertiment llargament conegut per la mainada —donar puntades de peu a una pilota— es reglamentava i s'establia com una pràctica seriosa i competitiva entre dos grups enfrontats. No és gens estrany, doncs, que després de les acalorades dissertacions al cafè del Centre Català dels germans Joan i Joaquim Saus el 1901 sobre les regles i la competició del *football*, amb fotografies i retalls de diaris francesos que havien portat del seu internament en un col·legi de Lilla, al Flandes francès, es volgués de seguida portar a la pràctica aquella novetat. No obstant aquells primers passos, hi havia certs recels de mostrar-se públicament. Hi havia, encara, una mentalitat poc acostumada a aquell tipus d'espectacle: «Us imagineu la voluntat que representava en aquella

1 Xavier PUJADAS, Carles SANTACANA, *Història Il·lustrada de l'Esport a Catalunya (1870-1931)*, vol. I. Barcelona: Columna, Diputació de Barcelona, 1994, p. 19.

Fotografia 1. Integrants del Club Velocipédico Sabadellés. Sabadell, desembre de 1897. Autor desconegut (AHS).

època de prejudicis en què s'iniciava l'actual segle, que tots uns senyors de casa bona —un metge, diversos fabricants, teòrics i comerciants— juguessin a pilota imitant la quixalla?».²

L'origen elitista de les primeres manifestacions esportives, especialment el de l'esport de la raqueta, queda palès quan la introducció d'aquesta modalitat anglesa va ser responsabilitat de membres del Cercle Sabadellés, amb molts fabricants que havien viatjat a Anglaterra per negocis o per estudis, d'on importaren el coneixement del joc i els primers estris per practicar-lo. Els primers partits de tennis es remunten a 1912, dos anys abans de la creació del Young's Club, dedicat especialment al foment d'aquest nou esport.³

Tanmateix, en el procés d'esportivització que lentament anava introduint-se per dalt en la societat

sabadellenca, no solament les normes provenien de fora, sinó que, adaptant l'esforç físic a la tecnologia, nous aparells despertaven tot tipus de reaccions entre la població. Les primeres mostres de rebuig al ciclisme aviat es van transformar en curiositat, en admiració i, finalment, en una de les manifestacions, juntament amb el futbol, més populars de la nova relació home-màquina que la industrialització i la mecanització havien portat fora de l'àmbit estrictament laboral. En efecte, doncs, el ciclisme, l'automobilisme i, a Sabadell, l'aeronàutica, van donar un sentit de modernitat a la pràctica esportiva. L'ús de la bicicleta és, però, anterior al futbol. El 1886, Ramon Utesà i Aymamí, de professió rellotger, va comprar la primera bicicleta que es va conèixer a Sabadell a un representant suís de rellotges. Malgrat la constància d'una agrupació ciclista al final de la Rambla, les

activitats del Club Velocipèdic Sabadellès no s'iniciaren fins a 1890, tot i que no fou registrat en el Govern Civil fins a 1897. L'any 1902 es va crear una segona entitat de foment del ciclisme, apadrinada pel mecànic de Barcelona, però instal·lat a Sabadell, Josep Montpeó. La Penya Ciclista Montpeó ajudà a la diversificació de les activitats ciclistes amb excursions i curses, fins que el 1906, amb la construcció de l'estadi de la Creu Alta del Centre d'Esports Sabadell, es va establir al seu voltant un velòdrom de 333 metres per satisfer la demanda de la gran quantitat d'aficionats que tenia el ciclisme.

Una prova d'aquesta afició és que, dos anys més tard, el 20 d'abril de 1908, havia de celebrar-se a Sabadell la primera Festa del Pedal, que, amb el nom de Miting Ciclista, era organitzat per l'aleshores setmanari *El Mundo Deportivo* –fundat el 1906–. Per a l'esdeveniment, el president del Centre d'Esports peticionà que aquell dia fos declarat festa de la ciutat i va deixar clara la importància de l'acte:

«Durant aquests dies la premsa local i barcelonina, ha vingut ocupant-se i seguirà fent-ho del magna Mitin Ciclista que "*El Mundo Deportivo*" convoca per al 20 del corrent i com siga que en el plebiscit obert entre tots els ciclistes catalans, ha resultat elegida la nostra hermosa ciutat per a la realització d'aytal mitin, el Centre de Sports, que ademés, d'acord ab l'Unión Velocipèdica Espanyola convoca per a la mateixa Pasqua unes carreres de 50 Km designant com a punts de partida Sabadell i que pensa organitzar un concurs de tir al blanc, un par-

tit de Foot-ball entre un club francès i la Federació Catalana de Clubs de Foot-ball i algun altre festival en honor dels centenars de ciclistes automobilistes i demés sportsmans que assistiran al mitin, ve a sol·licitar a V.E. l'autorització per a declarar festes de la ciutat totes aquestes que deixo indicades i que indubtablement portaran un contingent grandios de forasters i donaran fama i reputació a la benvolguda ciutat nostra».⁴

A pesar que el míting es va suspendre per la pluja, com ens indica Rosell Casablanca, i amb ell la possibilitat de jugar el primer partit internacional que es feia a Sabadell, l'aparatositat de l'acte en una data tan prematura per al desenvolupament de l'esport indica que, segurament, el ciclisme i el futbol foren els primers a establir les bases per transcendir del seu marc eminentment privat i popularitzar-se. La creació del Football Club Espanya i del C.F. Atlètic el 1909, l'organització de la Copa Sabadell de futbol entre diversos equips de la Federació Catalana el 1912⁵ o el pas de la cursa ciclista Peugeot un any abans,⁶ no fan sinó confirmar aquesta consolidació.

D'altra banda, l'automobilisme començava a acumular afició i l'aviació, com a marca pròpia de la ciutat de Sabadell, descoberta entorn de 1910 amb el primer vol que es va fer a Barcelona, va atreure no únicament pel seu vessant esportiu i de risc, sinó també per la innovació tècnica i mecànica que comportava. Així, el 1910, durant la Festa Major, va tenir

2 Josep ROSELL CASABLANCAS, *Els primers capítols per a la història del futbol a Sabadell*. Ponència de ingreso leída en la sesión plenaria del 7 de abril de 1956 y contestada por el Dr. Pedro Roca Garriga. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1956. Queden palesos els orígens benestants que el futbol va tenir a Sabadell i els de la creació del seu primer club, el Centre d'Esports Sabadell, el 1903.

3 *Club de Tennis Sabadell*. Sabadell: Club de Tennis Sabadell, 1976. El nom del club indica com també una nova terminologia acompanyava paral·lelament l'arribada dels nous esports.

4 Arxiu Històric de Sabadell (d'ara endavant AHS). Fons Municipal. Governació. Expedients Generals, *Contribuir a las fiestas organizadas con motivo de la celebración de un mitin ciclista y declararlas fiestas de la ciudad*, 1908 (AMH 2630/2).

5 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Concesión de la Copa "Sabadell" al Centre d'Esports*, exp. 4/1912 (AMH 2641/3). Hi participaren els equips del F.C. Català, F.C. Numància, F.C. Universitari, R.C.D. Espanyol i el F.C. Casual, a part del C.E. Sabadell: *Diari de Sabadell* (19.10.1912).

6 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Concediendo un premio para un concurso de corredores*, exp. 10/1911 (AMH 2638/7). «Els organitzadors del "Gran Premi Peugeot" poden estar satisfets del gran èxit que ha obtingut aquesta cursa i molt en particular al passar per aquesta ciutat aont [...] havia despertat un gran interès que quedà plenament demostrat pel nombrós públic que esperava els corredors, particularment en la meta, plaça de l'Àngel i via Massaguer»: *Diari de Sabadell* (30.05.1911).

lloc al Centre Català la 2a Exposició Aeronàutica i d'Aviació d'Espanya.⁷ Durant els tres anys següents, l'afició a l'aviació va poder comprovar com l'Ajuntament desestimava la col·laboració que el Comité Français d'Aviation, amb seu a Perpinyà, va demanar per al Raid del Tibidabo a Montserrat, «al tratarse de una fiesta en la que nuestra ciudad no toma parte muy principal, por no verificarse aterrizaje alguno»,⁸ i l'acceptació, el 1913, de subvencionar una «festa d'aviació» els beneficis de la qual es destinarien a la Casa de la Caritat de la ciutat.⁹ Tot i accedir a la subvenció, l'acte no es dugué a terme. En el *Diari de Sabadell* del dia 16 d'abril de 1913 es diu, ras i curt, que «la festa d'aviació que devia tenir lloc al pròxim diumenge a nostra ciutat, no's celebrarà perquè l'aviador sabadellenc senyor Castro ha marxat de Sabadell sense despedir-se de ningú i sense donar explicacions de la seva conducta».

No obstant això, el procés per consolidar la pràctica esportiva estava encetat. Només calia, com de fet ja s'estava produint, que l'esport deixés de ser practicat per una minoria elitista. Era el moment, també, en què noves manifestacions esportives s'anaven introduint a la ciutat per oferir com a espectacle o per incentivar-ne la pràctica.

L'arrelament de l'esport: afició i diversificació, 1915-1930

En aquells moments, el màxim exponent d'entusiasme el despertava, sense cap mena de dubte, el futbol. L'afició, sobretot amb les victòries i derrotes del Centre d'Esports, mostrava la importància que aquest esport començava a tenir i, de fet tenia, en el lleure de molts sabadellencs. Certament, només cal obser-

var la manera com es va celebrar la victòria al campionat d'Espanya de segona categoria jugat a Madrid el 1913 contra l'equip de la capital anomenat Cardinal Cisneros. S'organitzà una arribada triomfal amb un esclat popular apoteòsic i «van ser molts els treballadors que varen fer tard a la feina».¹⁰ Però no solament això, sinó que l'esport havia reeixit en la societat sabadellenca, i per extensió catalana, en un procés similar, mitjançant la confluència de dos fenòmens: d'una banda, l'augment de l'activitat esportiva, establert per les diverses entitats, que comportà inevitablement que s'organitzessin curses, competicions o festivals, i s'hi participés d'una manera cada vegada més regular. I, de l'altra, aquesta circumstància provocà automàticament un creixement del nombre d'espectadors i aficionats capaços d'implícarse com a afició en un espectacle esportiu determinat, situacions que significaven que l'esport era ja un fet social remarcable, també amb l'aparició dels primers periòdics esportius, com el *Sabadell Deportivo*, que sortí el novembre de 1914. Dins aquest marc, la diversificació i la modernització de l'oferta esportiva, la introducció de nous esports i la creació de nous clubs, entitats i instal·lacions palesaven l'estreta relació entre societat i esport. L'hegemonia de les pràctiques més populars, com el futbol o el ciclisme, va començar a compartir espais amb noves propostes, que en alguns casos es popularitzarien ràpidament, com la natació o la boxa. Altres, com l'atletisme, establint curses de resistència i cronometrant rècords, fugien de l'excursionisme més clàssic, fins que s'adaptà a través d'altres disciplines i clubs a les activitats de pista.

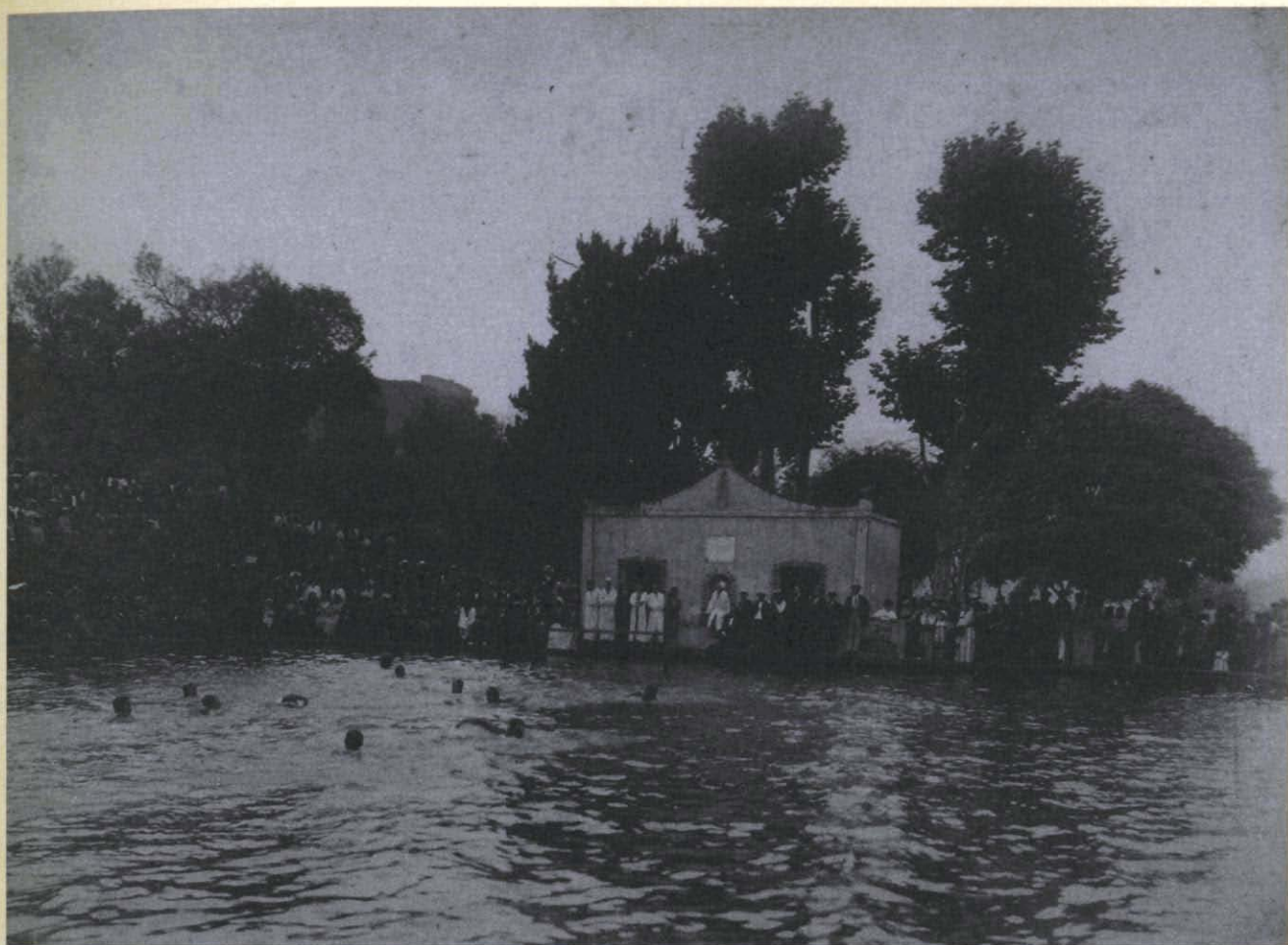
El 1914 es creà la Secció d'Esports del Centre de Dependents del Comerç i la Indústria de Sabadell,

7 Joan MONTLLOR I PUJAL, «Sobre les primeres manifestacions de l'interès sabadellenc per l'aeronàutica, fa quaranta-quatre anys». Text mecanografiat. 2 p. Sabadell: Comunicació llegida en el Ple de la Fundació Bosch i Cardellach el dia 24 d'abril de 1954. En aquest mateix sentit: «Foren entrats avions, els més rudimentaris avions de 1910 a la sala d'actes del Centre, i l'exposició fou un gran èxit, s'inaugurà el 3 d'agost amb un parlament-conferència de Froilà Soler»: Joan ALSINA I GIRALT, *El "Centre Català" de Sabadell (1887-1936)*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1993. (Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach; 67).

8 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Desestimar una instància del "Comité Français d'Aviation"*, exp. 9/1911 (AMH 2638/6).

9 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Subvenció per a un festival d'aviació a benefici de la Casa de Caritat*, 1913 (AMH 2645/23).

10 Josep ROSELL CASABLANCAS, *op. cit.*, p. 36.

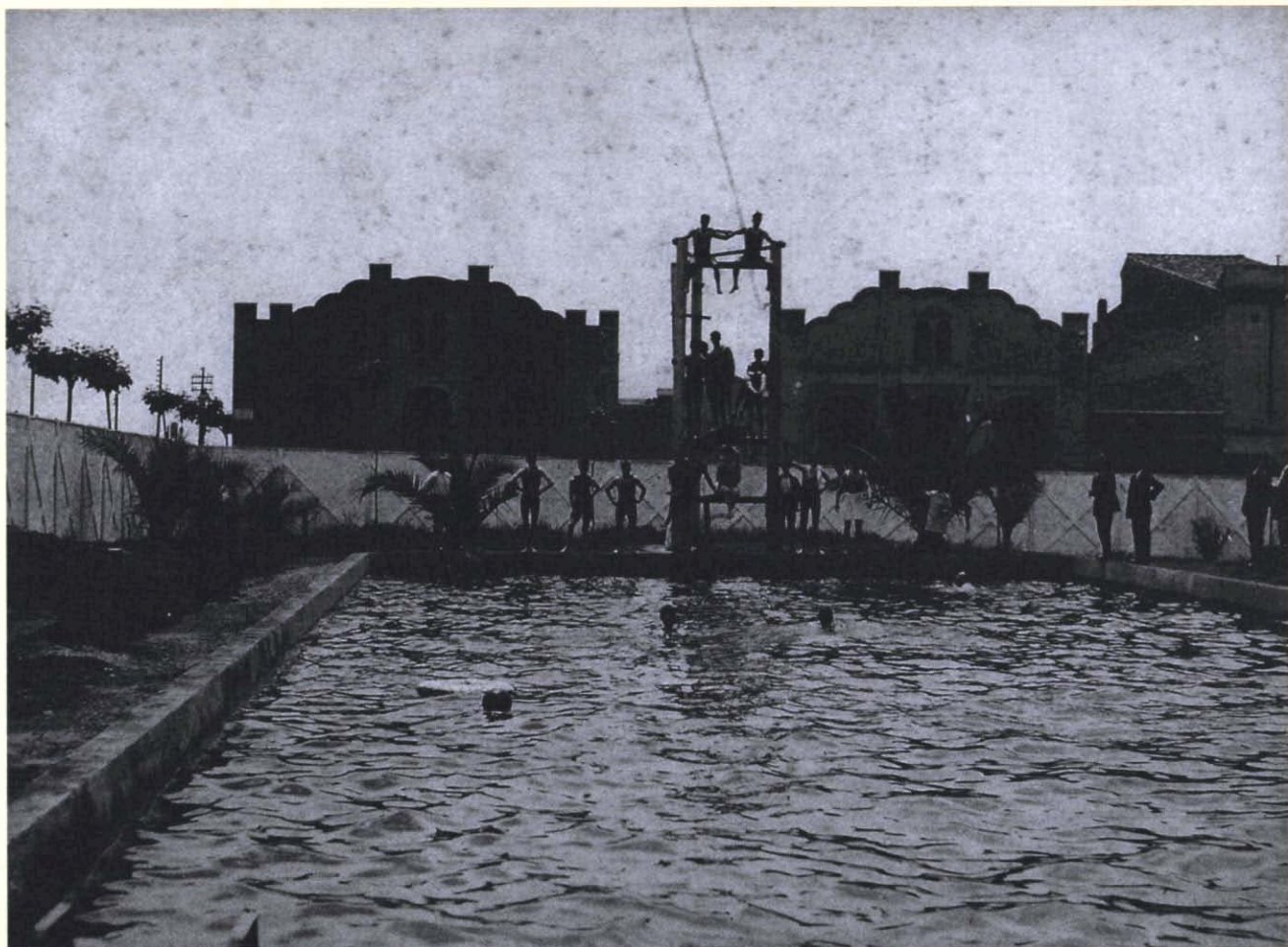

Fotografia 2. Partit de waterpolo entre el Barcelona i l'Atlètic, a la bassa del molí de les Tres Creus, 22 d'agost de 1915. Autor: E. Llopart i Cia. Sabadell (AHS).

que, a partir d'aleshores, i amb l'adquisició d'un camp per practicar-hi diversos esports, entre ells el futbol, oferí aquestes activitats com a al·licients recreatius als seus associats. Aquesta mateixa secció va organitzar, el 22 d'agost de 1915, el primer festival de natació a Sabadell, al molí de les Tres Creus, amb una exhibició d'estils i salts, i amb el primer partit de waterpolo jugat al municipi, tot gràcies al lligam que Joan Valls i Vidal tenia amb el Club Natació Atlètic Barcelona. Malgrat estar pensat com a espectacle, un reduït grup al voltant de Valls es decantà cap al vessant esportiu de l'esport de l'aigua i un segon festival organitzat l'any següent va donar l'impuls necessari per a la creació, el febrer de 1916, del Club Natació Sabadell. Aviat arribà la problemàtica d'on practicar l'esport, ja que Sabadell fou la pionera a

adoptar la natació sense ser una població de mar. Momentàniament, aprofitaren els dipòsits instal·lats a la fàbrica de Magí Borrell, aleshores proveïts amb aigua de Terrassa, per solucionar la qüestió, però demanant al consistori que els concedís la quantitat de deu plomes d'aigua, això és, que els canviés setmanalment l'aigua del dipòsit:

«Tant des del punt de vista utilitari, com des de l'higiènic i de desenrotlló físic, és de la major urgència que'ls ciutadans i al davant d'ells els organismes oficials, es preocupin d'una manera eficaç de que es generalitzi el practicar degudament la natació. Aquesta part important de l'educació física pot ben dir-se que resta descuidada a la nostra terra; no's parla de piscines municipals, ni de natatoris públics perquè es té un desconeixement complet de l'as-

Fotografia 3. Primera piscina del Club Natació Sabadell al Vapor Codina. Inaugurada el juliol de 1919. Autor: Francesc Casañas Riera (AHS).

sumpte. Contrasta aquesta conducta amb lo que tocant a aquest punt fan països com Anglaterra, Bèlgica, Amèrica del Nord, Alemanya i França, que dediquen atenció preferent a la natació en els seus tres aspectes d'utilitat, higiene i d'atletisme, i compten amb un sens nombre de piscines municipals i amb infinitat de Clubs la missió dels quals és difondre els estils de natació més convenients i contribuir a l'obra de regeneració de la raça».¹¹

Després de passar per diversos emplaçaments, la qüestió de l'espai queda solucionada quan es va decidir construir una piscina pensada ja expressament per a la pràctica de la natació, la primera que es feia a Catalunya, al carrer de Lacy cantonada amb Marquès de Comillas. Es va inaugurar el 23 de juny de 1918 amb unes mides de 25 per 12 metres. La ràpida

extensió de la natació, a partir d'aleshores, entre els habitants de Sabadell va rebre el suport de la preparació dels Jocs Olímpics d'Anvers que la selecció espanyola va realitzar a la nova piscina el 1920, pels nombrosos festivals, que atreïen una gran quantitat de públic, i per les diverses competicions i partits de waterpolo jugats.

L'atletisme, en inici molt lligat a l'excursionisme i que de fet és on trobà la base dels seus practicants, també fou incorporat d'una manera cada vegada més habitual al Centre d'Esports i al Club Natació, que l'oferien com a complement de les seves respectives pràctiques esportives. Trobem, però, que la primera competició, que encetà tot un seguit de proves i curses, es realitzà el 1914 amb una cursa a Sant Llorenç del Munt organitzada i preparada pel Centre Excur-

sionista de Catalunya, pel de Terrassa i pel Centre Excursionista Vallès de Sabadell. La vinculació entre excursionisme i atletisme permet adonar-se de la importància de la institucionalització del món excursionista que es produí entre la dècada dels anys deu i la dels trenta. Nombroses entitats van aparèixer, amb especial rellevància de la Joventut Excursionista Pensament, per la seva tasca de consolidació i establiment de l'atletisme a la ciutat. La important presència d'aquestes entitats dedicades al foment de l'excursió i del coneixement de l'entorn físic i natural contrasta amb la tardana regularització de la pràctica atlètica fins ben bé els anys trenta: «Els atletes eren pocs, no tenien gaire espai per entrenar i competien per un o altre club sense cap mena de problema. Tot era molt casolà i poc definit [...]. Els clubs, o millor dit, les seccions atlètiques dels diferents clubs, es feien i es desfeien a vegades en qüestió de mesos».¹²

Mentrestant, i al marge dels clubs de futbol semi-professionals que s'havien anat creant, com el Soviets F.C., que el 1922 ingressà a la Federació Catalana amb el nom de F.C. Europa; l'E.C. Mercantil, que fou admès a la Federació el 1925; o la creació de l'Sporting Club Creuallenc cinc anys després, Gori Masdevall condicionava un gimnàs per practicar un esport de lluita que ja entusiasitava un gran nombre de seguidors a la capital, on feia una quinzena d'anys que s'hi celebraven combats. Els primers passos de la boxa a Sabadell van aconseguir captar l'atenció de diversos simpatitzants i curiosos, atracció que va comportar la necessitat d'institucionalitzar l'esport. El 1924 naixia, en un local situat al carrer de Sant Josep, el Boxing Club Sabadell a iniciativa d'Antoni Tamburini, Ezequiel Estruch i Prudenci

Bósser. La importància creixent del nou esport propicià diferents combats i vetllades pugilístics al velòdrom de la Creu Alta i, fins i tot, el 1925 es presentà oficialment la Secció de Boxa del Velo Sport Sabadell, la nova denominació que adquirí aquell mateix any el Club Velocipèdic Sabadellès, i el Club Natació proposà la creació d'una secció de boxa que finalment no reeixí. Davant l'empenta de la boxa, les vetllades, davant una gran presència de congregats al voltant del ring, es disputaven a l'Euterpe, al Teatre Principal o al Catalunya Park. Així doncs, no és gens estrany que l'esport de combat es popularitzés i professionalitzés, fins al punt que dos membres del Boxing Club anaren a combatre als Jocs Olímpics d'Amsterdam el 1928.¹³

Definitivament, la pràctica i l'espectacle esportius quedaven vinculats cada vegada més a la societat sabadellenca en el moment que el procés d'esportivització començà a adquirir més presència en la quotidianitat a través de la premsa, el vocabulari, la publicitat i, fins i tot, la creació dels primers mites. Paral·lelament, i acompanyant aquest procés, hi va haver un augment d'entitats, com el Lawn Tennis Club, la Peña i l'Agrupació Ciclista o les seccions d'atletisme de la Joventut Excursionista Pensament i del F. C. Atlètic, i la seva obertura al conjunt de la població, com també la creació d'espais específics per a la pràctica dels esports. En aquest cas, cal destacar que en aquest període hi hagué la inauguració de dos equipaments capdavanters: el nou velòdrom de la Creu Alta i la flamant piscina del Club Natació.

Al marge dels nombrosos emplaçaments més o menys precaris que hi havia a la ciutat per a la pràctica del futbol, incloent-hi el camp del Centre d'Esports, el veritable impulsor d'una de les instal·lacions

11 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Instància del Club Natació Sabadell sol·licitant la concessió de 10 plomes d'aigua per al dipòsit annex a l'antiga fàbrica de Magí Borrell*, exp. 108/1916 (AMH 2659/13).

12 Ricard ROF; Pere MELERO, *Història de l'Atletisme a Sabadell: 1914-1991. Una llarga cursa de voluntat*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 1992. p. 36.

13 Amadeu ROSELL, «Boxing Club Sabadell», *Quadern: Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell*, núm. 60 (Nadal de 1987), p. 1002. Vegeu també: Pere FERRER, «Sabadell i els esports», *Congrés de la Premsa Catalano-Balear*. Sabadell: Associació de la Premsa de Sabadell, 1928, p. 93-94, en què diu: «l'esport que actualment sembla cridat a atreure fortament la gran massa d'aficionats sabadellencs, és la boxa. Molt temps enrere es feren ja alguns treballs per a implantar aquest esport a la nostra ciutat però no reeixiren. Posteriorment ha vingut el Boxing Club Sabadell, i ho ha aconseguit. Avui vénen donant-se unes vetllades de boxa de veritable importància, que obtenen plenament el beneplàcit del públic».

més modernes i preparades per a les manifestacions esportives a Sabadell fins aleshores fou Nicasi Pibernat i Gall, president del Club Velocipèdic Sabadellès, que garantí la construcció del nou velòdrom, sense comparació a Catalunya, per practicar el ciclisme en pista. El mateix Nicasi va demanar a l'Ajuntament que es fes càrrec del cost d'una medalla que es lliuraria com a premi per a una cursa d'inauguració de l'equipament, prevista per als dies 20 i 21 d'abril de 1924. Les autoritats, *«tratándose de la índole del espectáculo, netamente sportivo y que tanto puede contribuir al desarrollo físico de nuestra juventud»*, acordaren destinar 700 pessetes per a l'adquisició del premi.¹⁴ Durant l'estiu de 1926, la Junta del Velo Sport Sabadell —un any abans, amb les noves possibilitats esportives del velòdrom, el Club Velocipèdic Sabadell va passar a anomenar-se així— va acordar la construcció d'una pista de tennis a la part central del circuit de velocitat. El 1927, els usuaris del tennis del velòdrom constituïren el Sabadell Lawn Tennis Club.

El Club Natació Sabadell, per la seva banda, i davant tant de l'augment de l'afició com dels èxits esportius a escala catalana i estatal, onze anys després de la construcció de la primera piscina específicament pensada per a la natació i davant la impossibilitat d'ampliar-la per la industrialització de la zona del carrer de Lacy, resolgué construir-ne una de nova al carrer de Montcada. Aquest fet propicià que, vist el caràcter permanent del nou espai, es tinguessin en compte altres activitats esportives com el saco o pilota a mà, el frontó i un espai per provar un nou esport, prou desconegut a la ciutat però que força anys abans l'havia introduït a l'Estat la veïna ciutat de Terrassa.¹⁵ El joc del bàsquet va ser practicat d'una manera rudimentària a petició de Josep Abril, Esteve Mir i Joan Busquets, que, mentre es trobaven al Centre Industrial, van creure interessant imitar els jugadors que el dia 1 d'agost de 1926 van disputar el primer partit a la ciutat entre dos equips barcelonins. La seva inquietud la van expressar a la Junta del Centre d'Esports Sabadell, que la veié de bon ull. Sorgiren aviat, però, els primers inconvenients, ja que la pràctica del bàsquet es feia en camps de futbol, amb la consegüent incompatibilitat d'haver de col·locar cada vegada les cistelles i modificar les línies del terreny de joc. Malgrat que el primer partit amb equips de Sabadell va tenir

lloc el maig de 1927, al cap d'un any ja es va buscar un nou emplaçament, al carrer d'Alfons XIII. Ràpidament es va estendre la seva pràctica, s'organitzaren tornejos de penyes laborals amb un gran èxit de participació i es va constituir, el mateix 1928, el Juventus Atlètic Club, que durant la República tindria prou èxits esportius i prou nombre de socis per no solament competir dins l'àmbit català i de l'Estat, sinó també, i potser més important, per servir de catalitzador per difondre i promocionar un esport nou, però que en anys posteriors adquiriria una notable importància.

De l'esport de masses a l'esport de rereguarda, 1931-1939

No es pot desvincular la cultura de masses que la dècada dels anys trenta comporta a tot l'Occident europeu de la culminació que s'estableix en el camp de l'esport, com a integrant d'aquesta cultura, tant en la seva part de competició i espectacle com en l'aprofundiment de la seva extensió entre les classes populars, les dones i els treballadors. I en el mateix moment que l'activitat física i esportiva sedueix una bona part de l'enquadrament polític i sindical; partits i sindicats que també esdevenen de masses.²⁴ De la mateixa manera, les associacions i entitats dedicades al foment i desenvolupament de la cultura popular també van aportar a l'entreteniment i al lleure dels seus associats l'esport com a proposta, i aviat s'estengué amb celeritat. Així doncs, tot formava part d'una mateixa cultura, que trobava en l'activitat esportiva una manera de sociabilitat d'una gran eficàcia amb l'estandardització de l'esport a tots els nivells.

La plasmació d'aquesta popularització definitiva dels dos comportaments de l'esport a Sabadell la trobem, per exemple, en la consolidació i prestigi de certes pràctiques, que en el terreny de l'espectacle ofereixen mostres d'una certa categoria i d'un gran interès entre el públic, i, en l'àmbit de competició, significatives proves i competicions de primer ordre esportiu. És el cas de l'organització, per part del Club Natació Sabadell, dels campionats de Catalunya de natació entre el 31 de juliol i el 2 d'agost de 1931, que van aconseguir un gran èxit entre els espectadors i fins i tot s'hagueren de muntar unes grades suplementàries a la piscina.

També sobresurt, en atletisme, l'organització d'una prova de decatló el mateix any o la dels primers campionats d'atletisme de Sabadell, que, sota la batuta de la Secció Atlètica del Club Natació Sabadell, es realitzaren al camp del Futbol Club Atlètic amb un gran seguiment. Però, acompanyant aquests esdeveniments, trobem la frenètica activitat tant en futbol, especialment del Centre d'Esports i de tots els equips *amateurs*, com els èxits en bàsquet del Juventus Atlètic Club, amb el punt culminant del debut internacional d'aquesta entitat juntament amb la Secció de Bàsquet del Club Natació contra l'equip francès de la Société Athlétique Bourse de París el 1933. O les constants mobilitzacions que generava el pas de les diverses proves ciclistes orquestrades per les diferents entitats de foment i pràctica del ciclisme a la ciutat. Per la seva novetat cal esmentar, també, el primer concurs de pescadors sabadellencs que va organitzar la recent creada Secció de Pesca del Centre Excursionista Vallès, previst per al 17 de maig de 1936 a Olesa de Montserrat, en què el consistori cediria una copa com a premi d'honor. No obstant l'expectativa que generà, ja que els articles que hi dedicà el *Diari de Sabadell* són nombrosos, el concurs es va haver de suspendre per la pluja, tot i que «alguns pescadors van endur-se'n anguiles i altra pesca de tamany ben grossa».¹⁷ I la cultura de l'espectacle esportiu en aquest període queda plenament confirmada per la promoció de l'empresa Sabadell Ring, SA, dedicada a l'organització de vetllades de boxa d'una certa transcendència a la ciutat amb boxejadors locals, senyal, a més, que l'afició era nombrosa. Els

combats es van començar a fer el 28 de març de 1936 i, fins i tot, es posà un servei d'autobús entre la Creu Alta, el Teatre Colón i el centre de la ciutat per facilitar el desplaçament del nombrós públic.

Tanmateix, cal valorar un altre aspecte que influeix en aquesta realitat d'extensió social de l'esport i en forma part. Hi ha l'aparició de noves entitats i clubs que completen aquest eixamplament. Destaquen, entre d'altres, la Joventut Atlètica Proletària, vinculada al B.O.C., constituïda el 1932 amb la finalitat d'incloure l'esport en la pràctica sindical i política –fenomen que s'accentuà durant la guerra–, o els inicis, al final de 1931, de l'Aero Club Sabadell i del Vallès, vinculat a una franja elevada de la societat sabadellenca que s'estrenà amb els vols a vela, que mai no aconseguien grans altures ni llargues distàncies per la pesantor dels aparells i, més tard, des d'un dels camps situats a l'esquerra de la carretera de Sabadell a Matadepera –avui Ca n'Oriac–, amb el vol amb motor d'un Henriot biplaça. Seguidament, d'acord amb les autoritats municipals, es va traslladar l'aeròdrom a l'actual emplaçament, fet que permeté regularitzar setmanalment les exhibicions aèries. D'altra banda, i com a manifestació clara de l'activitat de la burgesia, l'any 1933 el Lawn Tennis Club i el Cercle Sabadellès es van fusionar, i es van passar a anomenar Club Tennis Cercle Sabadellès.

Un punt a part és la contracció que va produir-se en el món del futbol. En efecte, la sobredimensió que es donà a aquest esport en la dècada dels anys vint a Catalunya, amb un creixement desmesurat d'entitats i la incorporació del professionalisme,¹⁸ va

14 AHS. FM. Governació. Expedients Generals, *Concediendo una medalla al "Club Velocipèdic Sabadell" para las carreras de inauguración del Velódromo construido por dicha entidad*, exp. 24/1924 (AMH 2141/24).

15 *50 Aniversario del Club Natación Sabadell. 1916-1966*. Memòria. Sabadell: Club Natació Sabadell, 1966. Per seguir l'evolució de la ciutat pionera en la introducció del bàsquet a l'Estat, quan el 1913 s'hi disputi el primer partit, vegeu: Joaquim VERDAGUER I CABALLÉ, *El bàsquet a Terrassa. 75 anys d'història*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1992.

16 Xavier PUJADAS, Carles SANTACANA, *Història Il·lustrada de l'Esport a Catalunya (1931-1975)*, vol. II. Barcelona: Columna, Diputació de Barcelona, 1995, p. 15.

17 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals, *1r. Concurs de Pescadors Sabadellencs (Centre Excursionista del Vallès)*, exp. 16/1936 (AMH 1907/15). *Diari de Sabadell*, 9, 10, 14 i 15 de maig de 1936.

18 La qüestió del professionalisme no sempre fou ben vista; al contrari, va ser criticada des del mateix àmbit de la ciutat: «Des d'un temps ençà, però, el futbol sabadellenc ve tocant les conseqüències de la forta crisi ocasionada arreu per la implantació del professionalisme. Això ha fet que l'afició local s'hagi retret de bon xic dels camps de futbol i es mostri quelcom reservada, essent causa de què els nostres clubs no tinguin aquella potència de la qual parlàvem»: Pere FERRER, *op. cit.*, p. 93.

comportar un alt risc econòmic per als clubs modestos, i sobretot per als que eren de fora de Barcelona i no gaudien d'una massa social tan gran.¹⁹ La crisi del futbol no deixà de banda els clubs de Sabadell, i especialment el de més capacitat professional, que, tot i que a la temporada 1934-1935 quedà subcampionat de la Copa d'Espanya després de perdre la final contra el Sevilla, es va veure abocat a una greu crisi econòmica que el va obligar, a la desesperada, a fer una demanda d'auxili econòmic a les autoritats municipals el maig de 1935: «La Junta Directiva del Centre d'Esports, vista la situació econòmica del club, va convocar a varis socis dels que cregueren que eren més adeptes, per a exposar-los-hi la precària situació econòmica abans mentada». Per tant, «és d'una necessitat imperiosa i urgent, que els que poden i deuen, acudeixin en auxili econòmic, salvant el Centre d'Esports de l'abisme ont està a punt de caure, si les benemèrites institucions, i els ciutadans conscients de llur responsabilitat, no li presten el seu ajut econòmic». L'alcalde, dos mesos després, resolgué la demanda desestimant-la «després d'un extens canvi d'impressions amb els meus companys de la Comissió de Govern», tot i que «tant pel manteniment d'aquest prestigi extern com pels interessos morals i materials que lliguen el Centre d'Esports amb la pròpia ciutat i la seva vitalitat cultural, fóra el desig nostre poder recolzar oficialment la tasca d'aquesta entitat que pot considerar-se el fogar de la cultura física sabadellenca i la progenitora de totes les altres entitats esportives de la localitat». Amb tot, la situació econòmica dels pressupostos municipals no permeté acudir a la demanda.²⁰ La situació, però, fou *alleugerida* per la supressió dels campionats de Lliga la temporada 1936-1937 a causa de l'esclat de la guerra. La recuperació, però, vindria sota una nova organització.

La culminació de la tradició esportiva catalana i l'aposta que en va fer la Generalitat van venir representades pel que havia de convertir-se en la primera Olimpíada Popular, que s'havia de celebrar del 19 al 26 de juliol de 1936. Com se sap, aquell esdeveniment insòlit fins aleshores no s'arribà a produir per l'alçament militar, però, en la seva preparació laboriosa i organització eficaç, calia, i hi va haver, una important disposició del voluntariat, per la qual cosa

des del Comitè Organitzador es va peticionar a l'Ajuntament de Sabadell, com als de moltes altres poblacions, suport i col·laboració per allotjar a la ciutat una part dels equips participants. Un cop rebuda la comunicació, el regidor de Cultura del consistori envià la proposta als presidents de les entitats esportives més representatives de la ciutat i, finalment, es va recomanar instal·lar tendes de campanya al bosc de Can Feu.²¹ No obstant això, l'acte no s'arribaria a celebrar mai.

L'esclat de la guerra no facilità la pràctica esportiva, ja que molts dels seus practicants foren mobilitzats —fet que comportà, per exemple, la dissolució del Juventus Atlètic Club— i les condicions no eren, òbviament, les més idònies. Ara bé, la situació de rereguarda en què quedà Sabadell i tot Catalunya permeté una certa continuïtat en l'esport quotidià i d'espectacle, a pesar de la ràpida politització i ideologització de la pràctica esportiva. En aquest sentit, trobem que l'esport es va situar a l'altura dels esdeveniments i es feren tota mena d'actes i partits en suport a les organitzacions i organismes sorgits de l'ordre polític del període bèl·lic. El 15 d'agost de 1936, el F. C. Espanya preparà diversos partits de caràcter benèfic a favor de les Milícies Antifeixistes, el mateix que va fer l'Associació d'Alumnes del Col·legi Mercantil el 14 de novembre d'aquell any.²² La Unió Ciclista Sabadell, al seu torn, demanà la convenient autorització per realitzar un festival ciclista a benefici del Socors Roig Internacional el 23 de maig de 1937. Val a dir que, poc després, la mateixa Unió Ciclista va demanar un altre permís per canviar la data de la cursa a causa dels fets de maig ocorreguts a Barcelona poc abans i la va passar al 6 de juny. L'Ajuntament, per la seva part, accedí a la petició.²³ Altres activitats, com els diversos campionats de bàsquet que es van celebrar, foren copades per organitzacions polítiques com la JEREC, o com els tornejos, el 1937, entre dues seleccions de les lleves de 1939 i de 1940 al camp del Catalunya Park.

A mesura que avançava el conflicte, l'activitat esportiva es va anar espaïant i es va fer cada vegada més discontinua, fins que la militarització de la joventut i la paràlisi del món associatiu i de les entitats quasi van fer desaparèixer l'esport a la darreria de l'enfrontament. Alguns espais, fins i tot, s'havien

reconvertit per ser utilitzats durant la guerra, com l'aeròdrom de l'Aero Club Sabadell. L'entrada de les tropes franquistes a la ciutat i l'organització i implantació d'una nova estructura política van modificar significativament la pràctica de l'esport i les entitats que l'albergaven, que foren assumides pels nous aparèlls de govern estatal i local.

Repressió, enquadrament i disciplina.

L'esport sota el franquisme, 1940-1953

El balanç de la guerra sobre l'estructura esportiva de Sabadell va comportar, a part de les destrosses com les que van tenir lloc a l'estadi de la Creu Alta, que va ser utilitzat com a magatzem, la pèrdua i desaparició física de molts esportistes i persones vinculades. Ramon Sapés, veritable figura del Club Natació Sabadell durant els anys vint i trenta, fou mort durant la guerra, i altres s'hagueren d'exiliar, com el mateix president del Natació, Joan Garcia i Grau. Moltes entitats van desaparèixer després del conflicte i les que no ho van fer es van adaptar a la nova estructura que l'organització del *Nuevo Estado* va imposar, circumstància que afavoria, juntament amb les penalitats de la postguerra que patia una bona part de la població i amb la manca d'instal·lacions adients, que la pràctica de l'esport no es comencés a recuperar fins a mitjan anys quaranta.

Amb el règim franquista, l'esport fou utilitzat, com de fet feien els moviments feixistes de l'Europa del moment, per fomentar i inculcar els valors que la doctrina del nou Estat promovia entre la joventut, sovint amb la posada en escena de grans festivals. I

conjuntament amb la visió totalitària i jeràrquica de l'organització política i social, aquestes foren les raons a través de les quals la direcció de l'esport passaria a formar part dels ressorts del *Movimiento*, concreció que es féu efectiva el 1941 amb el decret de creació de la Delegación Nacional de Deportes de FET-JONS. Aquest organisme integrava el Consejo Nacional de Deportes, el COE i la representació espanyola del CIO Per primera vegada, doncs, l'esport restava totalment vinculat al poder públic i deixava de ser una iniciativa de la societat civil com fins a la guerra –tot i les evidents connexions que hi havia hagut a través de subvencions, ajudes o instal·lacions– per passar a ser controlat per l'estructura de l'Estat. Així, la Delegación Nacional era la que escollia els membres de les federacions, que eren els encarregats de sancionar les directives dels diferents clubs i els diversos tipus de competicions.

La responsabilitat en l'organització de noves activitats i d'enquadrar esportivament els joves va recaure d'una manera preeminent, però no exclusiva, en el Frente de Juventudes, que organitzà, creant diferents equips, competicions locals i d'àmbit intermunicipal, alhora que l'Obra Sindical de Educación y Descanso promovia campionats entre diferents empreses, anomenant-los *Campeonatos de productores*, en què participaren equips de les principals fàbriques de la ciutat. Fou precisament el Frente de Juventudes el que el 1941 va incorporar un nou esport al seu programa d'activitats i va introduir la pràctica de l'handbol a Catalunya. Així fou com Joan Cañadell i un reduït grup de companys del servei militar del batalló de transmissions van adoptar el nou esport i el

19 Xavier PUJADAS, Carles SANTACANA, *op. cit.*, vol. II, p. 32-33: «Entre l'estiu de 1931 i la primavera de 1932, la Federació Catalana de Futbol va anar plantejant diverses solucions que tenien com a objectiu únic reduir les despeses dels clubs afiliats i evitar la conseqüència última, que era la seva desaparició. La crisi, generalitzada arreu de l'estat, comportà com a mínim un retrocés important en el nombre de clubs de nova creació entre 1931 i 1936 i posà en perill tota una estructura eco-esportiva que sens dubte es trobà sobredimensionada».

20 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals. *Desestimació d'una demanda d'auxili econòmic del Centre d'Esports "Sabadell Foot Ball Club"*, exp. 23/1935 (AMH 1902/23).

21 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals. *Olimpíada Popular de Barcelona*, exp. 77/1936 (AMH 1909/26).

22 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals. *Partit de futbol organitzat per F.C. Espanya a benefici de les milícies (copa Ajuntament)*, exp. 93/1936 (AMH 1910/13); AHS. Fons Municipal. Cultura. Expedients Generals. *Partit de futbol a benefici de les milícies organitzat per l'Associació d'Alumnes del Col·legi Mercantil*, exp. 119/1936 (AMH 1910/13).

23 AHS. FM. Governació. Expedients Generals. *Concedir a la Unió Ciclista Sabadell una copa destinada al festival ciclista organitzat a profit del Socors Roig Internacional*, exp. 24/1937 (AMH 2397/4).

Fotografia 4. Equip de futbol del Centre d'Esports Sabadell. Drets d'esquerra a dreta: Font, Garcia, Argemí, Parera, Miquel Gual, Calvet. Ajupits d'esquerra a dreta: Antonio Sangüesa, Blanch, Massip (porter), Barceló i Morral. Sabadell, 1941 (aprox.). Autor: Antoni Arqué i Alavedra (AHS).

27 d'agost de 1944 fundaren l'Atlètic Club de Sabadell. Per la seva banda, el Frente de Juventudes, aquell mateix any, organitzà un torneig escolar d'handbol entre els Maristes, el Col·legi Mercantil, les Escoles Pies i el Cor de Maria, que confirmarien els inicis i la base de la nova modalitat, que encara es jugava amb onze jugadors i en un camp de futbol. El Club creat el 1944 va ser absorbit pel Frente de Juventudes i sota aquest nom participà, la temporada 1944-1945, en el segon campionat de Catalunya. Poc després, i ja que s'entrenava en les instal·lacions del Centro de Deportes Sabadell –van haver d'adaptar el nom a les noves circumstàncies–, va canviar la denominació per la del club de futbol. Van aparèixer altres equips, com l'Arraona el 1950, i es va debutar oficialment amb l'handbol amb set jugadors el 1951, alhora que es reduïen, també, les dimensions de les pistes.

Després de reconstruir les instal·lacions, d'adaptar l'estructura governativa a la nova organització imposada i de formar-se una gestora de la qual formaven part diversos empresaris de la ciutat, el Centro de Deportes va quedar com el principal baluard de l'esport sabadellenc. I no solament en futbol, en què aconseguí l'ascens a la primera divisió estatal el 1943, sinó també, com hem vist, en handbol i en bàsquet, en què, després de la guerra, fou el màxim representant. I el 1940 fundà l'equip femení. Ràpidament, però, altres equips de bàsquet es van formar a la ciutat, com la Unió Deportiva Intrèpids o la Puríssima Concepció. L'any 1941, per la seva banda, el Club Natació celebrava els 25 anys de l'entitat considerant seriosament la possibilitat de cobrir la piscina i, així, poder fer-hi competicions d'hivern; però el projecte es desestimà perquè era massa car. Tanmateix, els aires puritans que es respiraven per a

un esport tan *descobert* van fer que l'agost d'aquell mateix any s'establís que s'havia de dur banyador complet per usar les instal·lacions.

La pràctica omnipresència de les estructures oficials del règim en el control de l'esport no va poder apartar la influència, que aniria creixent, de l'altre pilar del règim sobre l'enquadrament dels joves mitjançant l'activitat esportiva i l'adoctrinament religiós: «*No vacilen los jóvenes en escoger su deporte. Cada cual escoja el más apropiado a sus condiciones y de esta forma al vigorizar el cuerpo se forma una mente sana para educar nuestro espíritu y conducirlos a "todo para el buen Dios" que ha de ser el norte y guía de nuestros pensamientos*». ²⁴ La temporada 1948-1949 es creà la Delegación Diocesana de Deportes de los Jóvenes de Acción Católica i en aquest marc es desenvoluparen diverses iniciatives esportives de notable repercussió, també a Sabadell. Aquells anys, Acció Catòlica fou l'organització confessional més destacada i integrava sectors importants de les classes altes i mitjanes de la ciutat. No solament desplegà multitud d'activitats culturals, recreatives i esportives, sinó que, a través de la seva organització parroquial, també fomentà el culte, el catecisme i la repressió moral. En aquest sentit, l'esport no n'era una excepció, i menys el femení: «*Una mujer en bicicleta no es una imagen bella. No casan, no hallamos el conjunto armónico que deseamos [...]. La bicicleta imprime a la mujer, en su rapido paso por calles y carreteras, una despreocupación que no está de acuerdo con lo que buscamos en ellas. Una mujer en bicicleta no necesita ser amparada por el hombre y se convierte en hombruna, y esto, para la estetica es un salto en falso que no hay manera que arreglar [...]. El papel de la mujer es único y por consiguiente insustituible. El de dar el premio al ciclista que llega sudoroso a la meta. Y si hombres y mujeres corren en la pista ¿Qué compen-*

sación hallaría el hombre y qué delicada mano podría enjugarle el rostro?». ²⁵

A pesar dels discursos, la transcendència d'Acció Catòlica en el món de l'esport local va venir determinada per l'Obra Atlético Recreativa, les OAR, que constituïren tot un entramat d'equips de diversos esports que esdevindrien destacades potències locals en bàsquet o handbol. El club de bàsquet Puríssima Concepció passà a dir-se OAR Palestra i a partir de 1950 començaren els tornejos de l'OAR amb les parròquies de la Santíssima Trinitat, Sant Fèlix, Cor de Maria i la mateixa Palestra. Però, sens dubte, la més emblemàtica, adscrita en el terreny de l'handbol, fou l'OAR Gràcia Club d'Handbol, que jugà el seu primer partit el febrer de 1953, i el 1954 s'inscrigué en la Federació Catalana. Així doncs, a part del foment de l'esport local i de les competicions entre equips de la diòcesi barcelonina, les OAR foren un instrument d'adoctrinament catòlic de joves mitjançant l'activitat física. Tanmateix, amb el fet que «*estamos conscientes de que el deporte bien entendido exige un hombre integro no solo física, sino también moralmente, y creemos que estas virtudes le llevan a estar bien preparado para encaminarlo a la vida espiritual*», ²⁶ va ser un gran estímul per reincorporar l'esport a la vida sabadellenca de postguerra, d'acostar-lo a les classes més desfavorides i d'emplaçar-lo a noves parròquies que sorgien amb el creixement dels barris suburbials de la ciutat.

El poder municipal, per la seva banda, restava dedicat a la tasca d'organització administrativa i política del nou poder, i l'apropiació falangista i catòlica de l'esport va fer que el consistori es desinteressés pel desvetllament esportiu que s'estava produint a la ciutat. Bé, el seu alcalde, Josep Maria Marcet, participà en la gestora que encarrilà el nou projecte del Centro de Deportes fins a esdevenir-ne president

24 Joan PRAT, "El Deporte y el hombre de Acción Católica", *Alba: revista de la Parroquia de la Purísima Concepción de Sabadell*. Any I, núm. 3 (maig de 1950), p. 8.

25 Martí MARÍN I CORBERA, *Franquisme i poder local: l'Ajuntament de Sabadell, 1939-1979*. Memòria de doctorat. Bellaterra: UAB, 1990. La cita, en origen: *Sabadell* (2.02.1946). "Ciclismo femenino", del destacat catòlic José María Riu.

26 Fidel LLOVERA, "¿Qué es la OAR?", *Alba: revista de la Parroquia de la Purísima Concepción de Sabadell*. Any V, núm. 48 (febrer de 1954), p. 36.

a l'inici dels anys quaranta i intervingué decisivament en la constitució de la nova Junta Directiva de l'Aero Club Sabadell, que havia desaparegut a conseqüència de la guerra. L'octubre de 1948, i gràcies a les gestions de Marcet, es tornava a constituir la Junta, a la qual quedà estretament vinculada la seva figura, fins al punt d'adquirir, ell mateix, diversos aparells en propietat.²⁷

El 21 de febrer de 1949 va aparèixer un article de Joan Casas en el diari *Sabadell Deportes* titulat «A por una ponencia deportiva en nuestra ciudad», en què es reclamava la creació d'un organisme que atengués l'esport de la ciutat, i especialment els clubs *amateurs*, per fomentar la seva pràctica i la implicació des del consistori. La crida es va repetir el 14 de març en el mateix diari i, poc després, el mateix Casas enviava una missiva a l'Ajuntament instant-lo a crear la ponència. La Comissió Municipal Permanent, a l'abril, acordà crear una Delegación de Deportes amb diferents experts per estudiar la proposta. El 9 d'agost, després de diverses gestions amb les entitats de la ciutat, la Delegación va decidir crear la Ponencia Deportiva, «que estudiará los problemas que afectan a los clubs y grupos dedicados al indicado fin y procurará la coordinación de todos los esfuerzos para darles una satisfactoria solución». Finalment, davant l'amplitud de la tasca que calia fer en la gestió de l'esport local, el 9 de febrer de 1950 es va crear la Comisión Municipal de Deportes, que havia d'assessorar, orientar i ajudar l'esport *amateur* de Sabadell.²⁸

Tres anys més tard, davant de la necessitat de regularitzar l'actuació de la Comissió Municipal d'Esports, es va establir i aprovar, el 15 d'octubre de 1953, el reglament de la Comissió, eina imprescindible per gestionar la multitud de propostes no professionals que estaven sorgint. El reglament²⁹ dictaminava que seria la Comissió la que fomentaria, estendria i regularia l'esport local, i representaria

l'Ajuntament en totes les manifestacions esportives que se celebressin sota el seu mecenatge. Igualment, seria la que s'encarregaria de la conservació de les instal·lacions municipals, del seu bon funcionament i de l'execució de les obres necessàries. A més, molt important per a les diverses entitats, es faria càrrec de les subvencions, premis i trofeus, i seria la que organitzaria i afavoriria la celebració d'esdeveniments esportius locals o estatals.

En definitiva, l'esport local quedà, d'aquesta manera, regularitzat sota el paraigua de l'Administració municipal i es va poder desprendre de la tutela de les estructures del partit únic, però encara no de les parròquies, i va veure consolidar o sorgir societats dedicades a l'esport que marcarien el terreny per a una futura generació de grans esportistes que donarien nom i relleu a la ciutat.

Apunts finals: obertura i èxit de l'esport sabadellenc, 1954-1975

El canvi de tendència en l'esport sabadellenc va venir demostrat per una iniciativa en uns inicis modesta però prou innovadora per convertir-se, amb els anys, en un esdeveniment d'una gran rellevància. El 1951, el diari *Sabadell Deportes* anunciava l'organització d'un concurs per designar el ciutadà que, segons el parer dels aficionats, era considerat el millor esportista local. El concurs, que a partir de la segona edició, el 1954, s'ha mantingut any rere any, fou paral·lel a la implicació municipal, que va comportar una millora substancial, a tots els nivells, de l'esport local. En el terreny de les instal·lacions es va fer un salt notable, i amb ell la preparació dels esportistes es va incrementar considerablement. El Gimnàs Municipal –amb el mític Joaquim Blume– s'obrí oficialment el 1957. El 1959 es va cobrir la piscina del Club Natació, fet que va permetre fer-hi activitats tot l'any. Dos anys més tard, s'inauguraren

27 José LLACER SALLARÈS, *Aviación. Album aeronáutico ilustrado...* s/n . El 1952 l'Aero Club Sabadell s'unificà i compartí instal·lacions amb el Real Aero Club de Barcelona.

28 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals. *Creación de la Ponencia y Comisión de Deportes*, exp. 111/1949 (AMH 1976/7).

29 AHS. FM. Cultura. Expedients Generals. *Reglamento de la Comisión Municipal de Deportes*, exp. 65/1967 (AMH 2014/54).

Fotografia 5. Obres al Palau Municipal d'Esports. Sabadell, 29 d'agost de 1970. Autor: Pere Farran (AHS).

les pistes d'atletisme del pla dels Cartrons a Sant Oleguer i, el 1966, una nova piscina municipal de mides olímpiques i amb torre de salt. L'any següent, marcat per l'èxit del retorn a primera divisió, el Centre d'Esports Sabadell inaugura la Nova Creu Alta. I el 1970 obrí les portes el flamant i modern Pavelló Municipal d'Esports.

Aquesta ràpida construcció, de vegades feta sense una planificació excessiva i davant una ciutat que patia greus problemes d'urbanisme i habitatge per l'arribada d'una gran quantitat de nous ciutadans, va comportar, juntament amb els èxits esportius col·lectius o individuals, la concessió i el reconeixement per a Sabadell, el 1968, de la Ciudad Piloto del Deporte Español, que seria convenientment utilitzat per les autoritats per presentar un model de desenvolupament local exemplar.

Les instal·lacions, l'esforç fet als nous barris i l'apropament de l'esport, altra vegada, a la majoria de la població feren que, amb l'arribada de la democràcia, la pràctica esportiva de competició, d'espectacle o d'entreteniment tornés a formar part de la vida quotidiana i de lleure de moltes persones i de les entitats dedicades al seu foment i a la seva pràctica. ■

Bibliografia

50 Aniversario del Club Natación Sabadell. 1916-1966. Memòria. Sabadell: Club Natació Sabadell, 1966.

Joan ALSINA I GIRALT. *El "Centre Català" de Sabadell (1887-1936)*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1993. (Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach; 67)

Joan ALSINA I GIRALT. *El Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell (1907-1936)*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1991. (Quaderns d'Arxiu de la Fundació Bosch i Cardellach; 59)

Josep Lluís BALCELLS; Josep COSTAJUSSÀ. *El "set" fou màgic. Crònica de l'handbol sabadellenc*. Sabadell: Comissió organitzadora del 50è aniversari de l'handbol a Sabadell, 1994.

Manel CAMPS I BÓSSER. *La Creu Alta Esportiva. Crònica històrica*. Sabadell: Biblioteca d'Estudis Creualtencs, 2003.

Club Natación Sabadell. Sabadell: Club Natació Sabadell, 1941.

Club de Tennis Sabadell. Sabadell: Club de Tennis Sabadell, 1976.

Josep COSTAJUSSÀ I OLIVER. *Onze i la Bimba. Vicenç Gràcia en la història del Centre d'Esports*. Sabadell: [s.n.], 1988.

Josep COSTAJUSSÀ I OLIVER (dir.). *1916-1991. Setanta-cinc anys del Club Natació Sabadell*. Sabadell: Club Natació Sabadell, 1991.

Josep COSTAJUSSÀ I OLIVER. «Una ciutat amb vocació esportiva», *Quadern: Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell*, núm. 53 (desembre de 1986), p. 712-713.

Joaquim DOMÈNECH FONTDEVILA. *75è aniversari del Bàsquet a Sabadell. 1927-2002*. Castellar del Vallès:

Comissió organitzadora del 75è aniversari del bàsquet a Sabadell, 2003.

Pere FERRER. «Sabadell i els esports», *Congrés de la Premsa Catalano-Balear*. Sabadell: Associació de la Premsa de Sabadell, 1928, p. 93-94.

José LLACER SALLARÈS. *Aviación. Album aeronáutico ilustrado. Historial de los Aereos Clubs Barcelona-Sabadell*. Barcelona: Sabadell: Aero-Club de Barcelona-Sabadell. Departament de Premsa, [1952?].

Fidel LLOVERA. «¿Qué es la OAR?», *Alba: revista de la Parroquia de la Purísima Concepción de Sabadell*. Any V, núm. 48 (febrer de 1954), p. 36.

Martí MARÍN I CORBERA. *Franquisme i poder local: l'Ajuntament de Sabadell, 1939-1979*. Memòria de doctorat. Bellaterra: UAB, 1990.

Joan MONTLLOR I PUJAL. «Sobre les primeres manifestacions de l'interès sabadellenc per l'aeronàutica, fa quaranta-quatre anys». Text mecanografiat. 2 p. Sabadell: Comunicació llegida en el Ple de la Fundació Bosch i Cardellach el dia 24 d'abril de 1954.

F. PERIS VIDAL (dir.), *C. d'E. Sabadell, 1903-1986*. Sabadell: Centre d'Esports Sabadell, 1987.

Josep A. POZO; Joan Carles REINA. *Un mirall de l'esport sabadellenc. 50 edicions de la Festa de l'Esport*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, 2004.

Joan PRAT. «El Deporte y el hombre de Acción Católica», *Alba: revista de la Parroquia de la Purísima Concepción de Sabadell*. Any I, núm. 3 (maig de 1950), p. 8.

Xavier PUJADAS; Carles SANTACANA. *Història Il·lustrada de l'Esport a Catalunya (1870-1931)*, vol. I. Barcelona: Columna, Diputació de Barcelona, 1994.

Xavier PUJADAS; Carles SANTACANA. *Història Il·lustrada de l'Esport a Catalunya (1931-1975)*,

vol. II. Barcelona: Columna, Diputació de Barcelona, 1995.

Ricard ROF; Pere MELERO. *Història de l'Atletisme a Sabadell: 1914-1991. Una llarga cursa de voluntat*. Sabadell: Arxiu Històric de Sabadell, 1992.

Amadeu ROSELL, «Boxing Club Sabadell», *Quadern: Amics de les Arts i de les Lletres de Sabadell*, núm. 60 (Nadal de 1987), p. 1002.

Josep ROSELL CASABLANCAS. *Els primers capítols per a la història del futbol a Sabadell*. Ponència de ingreso leída en la sesión plenaria del 7 de abril de 1956 y contestada por el Dr. Pedro Roca Garriga. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1956.

31

Martí SALA ROCA; Jordi CALVET PUIG. *El Club d'Handbol OAR Gràcia: 50 anys entre l'amistat i l'esport*. Sabadell: Fundació Caixa Sabadell, 2003.

Joaquim VERDAGUER I CABALLÉ. *El bàsquet a Terrassa. 75 anys d'història*. Terrassa: Arxiu Tobella, 1992.
